

Muhterem dinleyiciler.

Rahatsızlığım, huzurunuzda bulunarak, maruzatımı bizzat sunmama imkân bırakmadı. Mazur görmenizi istirham ederim.

Temas edeceğim konu, "Sultan Abdulhamid devrinde Basın"dır. Konuya girmeden evvel basın tarihimize bir göz atmak zarureti vardır.

Basın sözü edildiğinde bu mevhum ile ifadesini bulan her nesneyi, ancak matbaa aracılığı ile elde edilebilenen, "basın ve matbaa" adeta yapışık kardeşler gibi tek bir varlık halinde önümüze çıkmaktadır.

Basını meydana getiren matbaa, 1450 lerde icad edilmiş, bize ise icadından 270 sene sonra, 1727 de kullanılmaya başlanmıştır.

Bugün "gazete" dediğimiz, aynı isim altında 1635 de Fransa da dünyaya getirilmiştir. Bizde ilk Türkçe gazete bundan 194 sene sonra, Mısır da, " Vekayi-i Mısriye" ismiyle Mısırda 1829 da, Takvim-i Vekai olarak da, 1831 de İstanbul da çıkarılabilmıştır.

Matbaayı, icadından 270 yıl sonra kullanmaya başlayabilmemiz, onun sayesinde meydana gelebilen gazetenin de bizde taklid olunmasını geciktirmiştir.

Halbuki, ecdadımız osmanlılar, matbaayı sadece görmüş olarak değil, icadının daha 50. yılında, İstanbul ve Selanik te kurulup işletilmesine müsaade etmişlerdir. Bundan 500 yıl evvel, İspanya Kralı Ferdinand ve Kraliçesi İsabel, Endülüs devletini yok ettikten sonra, İspanya topraklarında yaşayan Musevilerden, tanassur etmeyi reddedenleri diri diri yakmaya başladığı öğrenilince, II.Sultan Bayezid Yelkenlilerini gönderip Beşyüzbün Musevi ~~MUSEVİ~~ yi devletine alıp Selanik ve İstanbul a yerleştirmişdi. Bunlara beraberlerinde getirdikleri matbaalarını kurup kitap basmalarına da izin vermişti.

1550 yıllarına kadar İstanbul da on, Selanikte yedi Yahudi matbaası vardı. Bunlar İbranice ve İspanyolca bastırdıkları eserlerin iç kapağında." II.Sultan Bayezid Hanın gölgesinde basılmıştır" ibar-

resini daima koymuşlardır.

Yine, ecdadımızın "gazete" ile ilk temasları, Viyana Muhasarası boyunca 1683 te olmuştur. Temmuz ortasından Eylül ortasına kadar, iki ay süren kuşatma boyunca, Avusturyalılar " Uçan Sahife" (Flug Schrift) ismini verdikleri, günlük çarpışmalar ve kuşatma haberlerini veren, gravürlerle süslü gazete çıkarmışlardır.

17. Yüzyıl sonuna kadar, her hususta ve her alanda, o devir dünyasının en ileri Devleti iken, biz yerimizde saymaya başladığımız zamanlarda, Batı aleminin ~~1683~~ evvela bize yetişmesi sonra da geçmesini, Dinimiz bakımında gerçek hiçbir bilgiye sahip olmayan bir takım bedbahtlar, Batının başarısını Hristiyan oluslarına atf etmeye kadar varırlar.

Bu bedbahtların indinde, İslamiyet ilerlemeye, yeniliğe engel bir dindir. Bu bedbahtlar 15. Yüzyıl Avrupasının birçok şehrine mutlak hakim bulunan Rühbanın, "İncile muhaliftir" diyerek matbaayı şehirlerine sokmazken, biz Türklerin 1492 de, diğer bir dine sahip yabancı insanların, yeni bir icadla işleme yeri açmalarına yabancı dil ve dinde kitap basmalarına müsaade etmiş bulunmamızı görmezlikten gelirler. Bundanda yetinmezler ve "Din Uleması" memlekete matbaayı sokmadı, makine ile kitap basılmaz dedi, bu yüzden Türk halkı cahil kaldı" diyerek hezyanlarda bulunurlar.

Maalesef, aynı hatalı sözleri, eski bir Devlet Başkanımızın ağzından, hemde ~~1911~~ 10 ekranlarından dinlemiş ve üzülmüştük.

Bu üzücü konuyu kapatmadan gerçeği hatırlatalım.

Matbaanın memleketimize geç girişinin sebebi 18. Yüzyıl sonlarına kadar, matbaa tekniğinin son derece iptidai oluşu, bu yüzden de bizim eski harflerimiz ile, bu iptidai tekniğin istenen neticeyi veremesindedir.

kullanan memleketlerin yazılarının uygun olmasına mukabil, Arap harflerin alfabesinde e~~z~~verişli bulunmamasının sebebi, Arap alfabesi ile bir kelimeyi meydana getirmek, teker teker harflerin yanyana dizmekte olmayıp bir takım harf parçacıklarını birbirine rapsetmekle ile kelimeyi oluşturmak zarureti vardır.

Bu gerçekleri birde Ecnebi ağzından dinleyelim

Alman yazar Garsten Niebuhr, 1772 de yazdığı "Arabistan Görünüşleri" (Beschreibung von Arabien) eserinde, gerçeği teferruatı ile anlatır ve ilâve eder. "Osmanlı din adamlarının ve ülemanın, matbaaya karşı geldikleri yalanını Batılilar uydurmuştur. Bugünkü matbaa tekniği gelişmedikçe, arap harfli memleketlerde baskı ile kitap tutunamaz. Nitekim İstanbulda İbrahim Efendi nin Matbaasında rağbetsizlikten kapatılmıştır." (sahife 216).

Din ülemasını ve görevlilerin matbaaya hiçbir zaman karşı gelmemiş olduklarını ispat eden önümüzde bir belge vardır. Rehmetli Seyfeddin Özege nin 5 ciltlik "Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu" nu inceleyin. Matbaa denen aletler henüz birer mengene ve bir iki kasa yazıdan ibaret olduğu devirlerde pek çok Hafız, İman ve Hacı nin evlerinde bu ilkel matbaalarla kitap bastıklarını görmüş olursunuz. Eger Din Üleması ve Din adamlarımız matbaaya karşı gelecek taassupta olsaydı hiçbirinin evinde matbaa açması mümkün olmazdı.

Bugüne kadar maalesef hâla Osmanlı Basını Tarihi yazılmış değildir Bizim, basım tarihi denen eserler, "Osmanlı Devletinin Türkçe Basınının Tarihi" dir. Bu kabil eserleri kaleme alanların da pekçoğu ilk Türkçe Gazetenin Takvim-i Vekayi olmayıp, "Vekayi-i Misriye" olduğunun farkında bile degillerdir. ~~YAKALI YAKLI~~

Vekayi-i Misriye, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından, Mısırda 1829 da çıkarılmıştır. Gazete Türkçedir. Türkçe yazıların özeti Arapça verilmiştir. Mehmet Ali Paşa Türk tür. Türkçeyi Arap

dünyasına yaymak için büyük gayret sarfetmiştir. Bütün resmi devair arasında, adet üzere yapılan Arapça yazışmaları yasaklatıp Türkçe olmalarını sağlamıştır.

Osmanlı Devleti hudutları içinde 22 dilde gazete ve kitap yayınlanmıştır. Bu dillerin sahiplerinin hepsi devletin tabaasıdır. Binaenaleyh, kendi dillerinde yayınladıkları gazeteler, ne Ermeni nin ne Fransız ın ne Bulgar ın gazetesidir. Bunlar Devletin, dili Türkçe, Rumca, Boşnakca olan tabaasını gazeteleri, kitapları yani devletin gazete ve kitaplarıdır. Zaten dünyada Osmanlı Devletinden başka, azınlıklarına, ana dillerinde gazete, dergi çıkarmak, kitap yayınlamak ~~LEL~~ hakkını veren başka hiçbir devlet yok görülmemiştir.

Osmanlı devleti hudutları içinde muhtelif dillerde azınlıkların çıkardıkları gazeteleri, çıkış tarihi sırası ile belirtelim.

LEL

- 1818 Sırpça - 1821 Fransızca - 1822 Rumca - 1826 İngilizce
1831 Rarsca - 1832 Ermenice - 1844 Bulgarca - 1846 Yahudice
1850 İtalyanca - 1850 Rumence- 1855 Arapça - 1876 Arnavutca

Görüldüğü gibi bu gazetelerin hepsi, Sultan Abdulhamid in cülusundan evvel yayınlanmışlardır. Bunların içinde Hünkarın Culusuna yetmişmiş olanlarda vardır.

Sultan Abdulhamid devrinde bu dillerde gazete ve dergiler, kitaplar çıkmağa devam ettirildiği gibi, bunlara 1896 da ilk Almanca, ve 1899 da Çerkezce gazetelerde katılmıştır.

İstanbul da çıkan Türkçe ilk gazete 1831 de yayınlanan Takvim-i Vekayi devletin resmi gazetesidir. Bunu 1841 de ilk özel gazete ~~HHHM~~ Ceride-i Havadis takip etmiştir. Bu gazete bir kısım azınlık gazetelere olduğu gibi kendisinede devlet yardımı yapıldığından ve res

diyenler bulunmaktadır ki kanlıştır.

Sultan Abdulaziz tahta çıktığında Sultan Mahmut zamanında kurulmuş Takvimi Vekayi ile Sultan Abdülmecid zamanında çıkmaya başlayan Ceride-i Havadis ile Türkçe üçüncü **ELAL** ve özel ikinci gazete **İ** Tercümani Ahval ve Türkçe dördüncü, özel üçüncü olan Ruznâme-i Ceride-i Havadis gazeteleri ile Türkiye nin ilk dergisi " Vekayi-**İ** Tıbbiye " i bulmuş idi. Kendi devrinde de Türkçe **III** yeni gazete ve dergi ortaya çıkmıştır. Tabii aynı zamanda da akınlık dillerinde de dergi ve **ELALB** gazeteler aynı nisbetlerde çoğalmıştır.

Devir,yine her zamanki gibi, Batı Devletlerinin,"dostluk maskesi altında" bizden birşeyler koparıp devletimizi parçalamaya uğraştıkları devirdir. Batı Devletleri azınlık gazetlerinde menfaatlerine uygun yayınlar yaptırmaya yönelmişlerdir. Sadrazam Ali Paşa bu mazaratı, kısmende olsa önlemek ümidiyle, ilk basın sansürü sayılabilecek ve " Kararname-i Ali " (Yüce Kararname) denilen bir kararname çıkarmıştır. Her ne kadar bu kararname bazı müzir yayınları önlemek için **ELİ** faydalı olmuşsa da , Hükümet adamları elinde, hoşlanmadıkları herhangi bir yazıda " Muzır " sayarak **ELİHİ** keyfi sansür haline getirilmesinde yol açmıştır.

Sultan Abdülhamid 31 Ağustos 1876 da tahta çıkmış. 27 Nisan 1909 da hal edilmmişti. 33 sene süren saltani zamanındaki basın ve yayın hareketini ikiye ayırarak mütalea etmek gerekir. : Devlet kuruluşlarının yayınlari ve özel kesimin neşriyatı.

O devirde mutlakiyet idareleri karar ve icraat hususunda hesap vermek. açıklama yapmak gibi bir endişe taşımadıklarından, resmi kuruluşların yayınlarında propaganda gibi tatsiz ⁶ yazı vem eserlere raslanmazdi. 7

Resmi kesimin yayınlari, özel kuruluşların yapamayacağı, masrafını bile çıkaramayacak yayınlarda bulunmakti. Bu neşriyat, kültürümüze ve sosyal ^{sında} tarihimiz arşivine son derece yararlı eserler vermiştir. Bunların baş salnameler gelir, Devlet, Nezaret, Vilayet salnameleri.

Bu dPnemde, çeşit olarak, 49 Haftalık, Onbes günlük, Aylık ve 23 adettetesbit edilememis 130 edebî dergi ve gazete çıkmıştır. İlmî mesleki yayın olarak da, bu 33 yıl zarfında, 9 Haftalık, 11 Onbes günlük, 12 Aylık dergi çıkmıştır. Bunların dışında, 6 Askerî, 6 Kadın, 9 çocuk, 6 Mizah dergisi çıkmıştır. Ancak bunların büyük çoğunluğunun, ya satssizlikten üç beş nüsha çıka batmış veya sansür tarafından kapatılmıştır.

Evvela Sultan Abdülaziz devrinde "Kararname-i ~~şahî~~ Alî" ismi ile basına ve "Encümen-i Teftis ve Muayene" adile kitap yayınına getirilen sansür, Sultan Abdülhamid devrinde son derece şiddetlenmiş yayın hayatını ağır bir hunalıma sokmuştu.

Evvela Ali Paşa gibi dirayetli bir Veziri, sonra da Sulmtan Abdülhamid gibi, devrinin en zeki Devlet adamını bu â ağır sansür hareketine sevk eden sebep ne idi? Sebep, evvela Namik Kemal, Ziya Paşa ~~ve arkadaşları~~ arkadaşlarının kurdukları "Yeni Osmanlılar" Cemiyetinin MESRUTİYET ilan ettirme gayheleri sonra da aynı gayeyi takibeden "Jön Türk" teşkilati ve İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin, propaganda ve MESRUTİYETİ ZORLA İLAN ETTİRME YOLLARINI ~~araştırma~~ aramağa başlamalarıdır.

Gerek Yeni Osmanlılar kusağı, gerek Jön Türk gurubu, Osmanlı Devletinin bünyesinde ~~mesruti~~ Mesrutiyet idaresi kurulup kurulamayacağını ge tetkik etmişlerdir ne de bu konulara hakim siyasi bilgi, kültür ve tecrübeye sahip kimselerdi. Buna mukabil gerek Ali ve Fuad Paşalar gerekse sultan Abdülhamid, o devirde bizde Mesrutiyet ilan olunamayacağını müdrikteler. Fransa'da, İngiltere'de, İtalya'da İskandinav Memleketlerinde Mesrutiyet idaresi kurulabilir, zira oralarda, halkın yüzde doksanbes, i aynı ırk, aynı 4din, aynı dil, aynı meslek ve aynı kültüre sahip kimselerdir, Bizde ise Devletin aslı unsuru genel nüfusun ancak yüzde 30 u. Geri kalan yüzde Yetmiş yamalı bohça. İstelik, Batı Devletlerince milliyetçilik ve bölüclük hisleri şürmadan bileben unsurlar. Böyle bir memlekette Mesrutiyet ilan edilirse neti felaket olur. Netekim ettik. oldu. Bu tehlikeyi gören Sultan Abdülhamid ihtilal hazırlıklarını, bölüclük çabalarının, ancak şir sansür ve polis, ha fiye rejimi ile önleyebilirdi, Netekim bu sayede 33 sene Devletin bütönlüğünü koruyabilmişti. Hünkârın hataları yok mu idi= Elbette vardı. Ama hatasız kul olmadığımı, hatasızlığın Cebabi hakka mahsus bulunduğunu unutmayalım